

Список використаних джерел

1. Білогірка М., Мороз Т. Шляхи формування мовної компетентності особистості: науково-методологічний підхід. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. № 11. С. 222–228.
2. Кухта І.В. Іншомовна компетентність у контексті формування комунікативної культури студентів у процесі вивчення іноземної мови. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Kuchta.php> (дата звернення 01.11.2023).
3. Canal M. From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy. *Language and Communication*. 1983. P. 2–27.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-372-2-36>

П. ХАЛАШИ

Запорізький національний університет.

ТОПОНІМНІ ПЕРИФРАЗИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Особливої актуальності останнім часом набувають топонімні перифрази. Такі номінації мають неофіційний характер та дуже швидко реагують на будь-які культурні та суспільно-політичні зміни. Події російсько-української війни сприяють утворенню описових власних назв, які відображають нові реалії. Аналізуючи ономастичні перифрази, Л. І. Дука зазначала, що вони «виконують прагматичну функцію, оскільки концентрують увагу на головному стрижні висловлювання, уміщають великий обсяг прагматичної інформації» [1, с. 14].

Актуальність розвідки зумовлена потребою вивчення впливу війни на українську мову, зокрема фіксування змін у її топонімному складникові. Мета – розглянути семантико-структурні особливості топонімних перифраз періоду російсько-української війни. Завдання – визначити структуру, причини появи та семантику описових географічних назв, що утворилися під час російсько-української війни.

Об'єктом дослідження є топонімі перифрази періоду українсько-російської війни, а предметом дослідження стали їх семантико-структурні особливості.

Натепер існує низка мовознавчих праць, присвячених топонімічним перифразам. Зокрема, питаннями ужитку зазначених назв займалися Є. С. Отін, В. Ю. Канна, В. М. Калінкін, Г. П. Лукаш та ін.

Топонімічні перифрази періоду російсько-української війни різноманітні за структурою. Найпродуктивнішою є двокомпонентна структура перифрази, яка складається з апелятива «місто» + його характеристика. Наприклад, перифраза астіоніма Запоріжжя «*місто сирен*» характеризує безпекову ситуацію, що склалася у прифронтовому місті [<https://zprz.city>]. За кількістю та тривалістю повітряних тривог Запорізька область останнім часом займає перше місце. Відтак населений пункт почав асоціюватися зі звуком сирени.

Реалізацією схеми «місто» + характеристика є двокомпонентна перифраза астіоніма Буча «*місто незламних*» [<https://detector.media>]. У всьому світі назва цього невеликого міста почала асоціюватися зі звірствами російських окупантів. Компонент «незламний» активно використовується для продукування інших типів власних назв («*Пункт Незламності*», «*Незламний Хаб*» та ін.), а також для позначення інших міст (Херсона, Харкова, Чернігова, Одеси та ін.), що вказує на високий рівень згуртованості, стійкості та мужності українського народу.

Серед географічних описових назв виокремлюється низка багатокомпонентних перифраз, які також утворені за схемою: апелятив «місто» + характеристика. Перифраза «*місто, що першим зустріло війну*» як описове означення Харкова містить в собі часовий компонент [www.youtube.com]. Так назва фіксує біль людей, які одні з перших 24 лютого 2022 року побачили бої на підступах до міста.

Уявлення про героїчну оборону Маріуполя відобразилося у багатокомпонентній перифразі, яку Папа Римський Франциск ужив у своєму зверненні, – «*місто-мученик лютої війни*» [<http://www.golos.com.ua>]. Ця назва трансліює оцінне значення і порівнює містян та оборонців Маріуполя з мучениками, які, жертвуючи собою, дали змогу підготуватися Силам оборони та провести евакуацію населення.

З численними жертвами серед цивільного населення пов'язане виникнення перифрази «*місто смерті*» [www.radiosvoboda.org]. Зазначимо, що ця описова назва вживається не тільки на позначення Маріуполя, що свідчить про масштаби агресії ворога, наприклад, Бахмут – «*місто смерті і руйнувань*» [www.unian.ua]. Представлені двокомпонентна та трикомпонентна номінації також реалізують схему «*місто*» + *характеристика*.

Ще одним компонентом для утворення топонімних перифраз є апелятив «*столиця*». Такий складник виокремлює описову власну назву за якоюсь ознакою серед інших топонімів, надає значення першості. Двокомпонентна перифраза на позначення Мелітополя «*столиця партизанщини*» не тільки засвідчує рух спротиву окупантам, а ще й вказує на його масовий характер.

Спостерігаємо подібні процеси в описовій назві Львова – «*столиця біженців*» [https://mylviv.city]. На початку повномасштабного вторгнення росії в Україну до «міста Лева» щодня прибували тисячі біженців. Така перифраза розвиває додаткове значення «*прихисток*» та «*великий логістичний центр*».

Новотвором російсько-української війни є двокомпонентна топонімна перифраза на позначення Криму – «*півострів бавовни*» [www.youtube.com]. Структура цієї назви містить географічний термін «півострів» + характеристика. Другий компонент цієї номінації з'явився як іронічний переклад російського слова, що означає гучний звук або вибух. В українському медіапросторі лексема «*бавовна*» вживається на позначення ураження військових об'єктів на ТОТ і рф. Зазначена описова власна назва розвиває значення «*небезпечне для противника місце*».

Стійкість мешканців Оріхова, які попри нескінченні обстріли продовжують жити у місті, стала підґрунтям для перифрази «*міцний горішок*» [novyarnia.com]. Ця двокомпонентна назва є переосмисленим найменуванням назви однойменного фільму, що вживається з додатковим значенням «*місто незламних людей*».

Отже, топонімні перифрази періоду російсько-української війни різноманітні за своєю структурою. Найпоширенішими виявилися двокомпонентні назви з апелятивами «*місто*» і «*столиця*» з подальшою характеристикою географічного об'єкта. Описові

топоніми містять в собі суспільно-політичний компонент та широке коло асоціацій. Активне вживання описових назв населених пунктів свідчить про народну рефлексію теми війни.

Література

1. Дука Л. І. Прагматичний потенціал онімів та способи його актуалізації в тексті : автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.02.02. Дніпропетровськ, 2002. 18 с.
2. Канна В. Ю. Використання топонімів як засобів увиразнення. *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету*. 2008. № 1. С. 119-123.
3. Лукаш Г. П. Актуальні питання української конотоніміки : монографія. Донецьк : Промінь, 2011. 448 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-372-2-37>

Б. Хіхлушко

Київський університет імені Бориса Грінченка

НОВА ЧУТТЄВІСТЬ СУБ'ЄКТА ЛІРИКИ ЮРІЯ ІЗДРИКА В КОНТЕКСТІ АНТИКОЛОНІАЛІЗМУ

Український літературний постмодернізм зароджувався у контексті посттоталітарного та постколоніального середовищ, що відзначали Т. Гундорова, М. Павлишин, Р. Харчук. Проте сучасна література, за Тамарою Гундоровою, вже не є постмодерною, оскільки змінився сам світ (нескінченні війни, тероризм, протистояння цивілізацій, екокриза) [2, с. 333]. Український контекст доповнює тривала визвольна війна проти росії. В українській літературі формуються нові типи характерів. У поезії Ю. Іздрика витворюється суб'єкт нової чуттєвості, який живе на фоні цих глобальних зрушень.

Р. Харчук влучно позначила Іздрикового героя як «людину з властивостями». У ліриці поет оприявнює людину з усіма її страхами, болем, відчаєм, переживаннями, та врешті-решт надією. Р. Харчук зазначає, що письменника цікавить людина із властивостями, людина вразлива, котрій існування завдає болю, і